

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2025.02.078>

Захарченко В. І.

0000-0003-3645-2597

Вінницький національний аграрний університет, Вінниця

Відновлення України за принципом “building back better”: регіональний підхід

УДК 330.341.1:355.48:711.2/.4(477)(045)

Метою дослідження є обґрунтування науково-практичних засад відновлення України від наслідків війни за принципом “building back better” із використанням регіонального підходу. У статті використано низку методів економічного та регіонального аналізу. Проаналізовано плани, програми та проекти з відновлення України за принципом “building back better” з позицій регіонального підходу, зокрема такі важливі, як План відновлення України, План для Ukraine Facility та Єдиний проектний портфель. Дано поглиблену оцінку причин відставання з реалізацією Експериментального проекту з відновлення шести населених пунктів країни. Новизна дослідження полягає в тому, що в статті обґрунтовано засади відновлення України від наслідків війни за принципом “building back better” з позицій регіонального підходу на основі аналізу виконання основних планів, програм і проектів державного рівня.

Ключові слова: російсько-українська війна, відновлення України від наслідків війни, принцип “building back better,” регіональний підхід, регіони, територіальні громади, населені пункти.

Актуальність теми дослідження

Російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 р. на сході України і переросла в повномасштабну 24 лютого 2022 р. — це відкладена з 1991 р. битва за її незалежність. На жаль, у цій битві Україна несе колосальні втрати. За оцінками Генерального секретаря НАТО М. Рюте, людські втрати України можуть перевищити один мільйон осіб [1]. Крім того, за прогнозом Е. Лібанової, в Україну можуть не повернутись до 3,3 млн біженців, що коштуватиме їй 7 % ВВП [2].

Окрім численних людських жертв і від’ємного міграційного балансу, війна принесла Україні ще й колосальні матеріальні збитки. У комюніке саміту «Групи семи» (G7) станом на кінець 2023 р. вони визначалися в розмірі 486 млрд дол. США [3]. На кінець 2024 р. вони ще не визначені, але, зрозуміло, що будуть значно більшими. Найбільше постраждали об’єкти критичної

інфраструктури, житловий фонд та промислові підприємства. Збитки, нанесені українським екосистемам (від підриву Каховської ГЕС тощо) оцінюються в 65 млрд дол. США [4].

Крім прямих матеріальних збитків Україна несе ще й збитки від упущеної вигоди — через відтік інвестицій та робочої сили, релокацію виробничих потужностей, підвищення ризиків для бізнесу, недовикористання транзитного потенціалу, зниження туристичної привабливості країни.

Масштаби потреб України у відновленні тісно корелюють із оцінками завданих їй збитків. За оцінками Світового банку, найбільше коштів для відновлення потребують: житлово-комунальний сектор (17 % від загальних потреб); транспортна сфера (15 %); промисловість та торгівля (14 %); сільське господарство (12 %); енергетика (10 %). В розрізі регіонів найбільшими

Цитування:

Захарченко В. І. Відновлення України за принципом “building back better”: регіональний підхід. *Український географічний журнал*. 2025. № 2 (130). С. 78–92. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2025.02.078>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025.

Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

реципієнтами коштів на відновлення будуть Донецька, Луганська, Харківська, Запорізька, Херсонська та Київська області. Для відновлення кожної із них необхідно більше як 11 млрд дол. США [5].

Особлива складність завдань із відновлення України полягає в тому, що зруйновані та знищені ворогом об'єкти необхідно відбудувати за принципом "building back better" («відбудувати краще, ніж було») та ще й на основі регіонального підходу.

Стан вивчення питання, основні праці

Складність завдань із відновлення України і шляхи їх вирішення розкрито у публікаціях багатьох авторів. Ще до початку повномасштабної воєнної агресії росії сценарії щодо відновлення тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей розглядали у своїх працях В. Горбулін, С. Іванов, Е. Лібанова, О. Власюк та інші вчені.

Після повномасштабного вторгнення росії, коли масштаби людських і матеріальних втрат України багатократно зросли, то, відповідно, зросла й складність завдань із її відновлення. Можливі шляхи їх вирішення пропонують такі вчені, як В. Геєць, Б. Данилишин, Л. Дейнеко, Я. Жаліло, М. Зверяков, С. Іванов, Ю. Кіндзерський, Е. Лібанова, С. Пирожков та ін.

Особливості відновлення України на засадах принципу "building back better" розглядали у своїх працях Б. Ведер ді Мауро, В. Владика, Й. Городниченко, І. Сологуб, М. Лиценко, Ж. Оріоль, І. Підоричева, К. Рогофф, О. Рябчин, М. Фаббрі та ін.

На необхідність застосування регіонального підходу до відновлення України — в розрізі територіальних громад (ТГ), регіонів і населених пунктів — вказують такі науковці, як В. Антонюк, Г. Возняк, І. Гукалова, І. Заблодська, В. Захарченко, Н. Красностанова, С. Лісовський, Є. Маруняк, М. Мельник, А. Мозговий, Г. Підгрушний, І. Підоричева, Л. Руденко, І. Сторонянська, А. Ткачук, С. Шульц та ін. Наразі гостро стоїть питання про застосування регіонального підходу у процесі відновлення України за принципом "building back better."

Метою дослідження є аналіз особливостей відновлення України за принципом "building back better" на основі регіонального підходу.

Методи дослідження

У основу дослідження покладено регіональний підхід і такі методи, як: ситуаційний аналіз — для виявлення комплексу проблем, спричинених військовою агресією росії, які належить вирішити в процесі відновлення територій України; теоретичний аналіз і синтез — для обґрунтування доцільності відновлення територій України на засадах неоекономічної парадигми, принципу "building back better" та нової регіональної політики; програмно-цільовий, проектний та регіональний аналіз — для аналізу планів, програм та проектів з відновлення України за принципом "building back better" з позицій регіонального підходу; просторове планування — для пошуку «вузьких місць» у комплексних планах просторового розвитку території ТГ; стратегічний аналіз — для оцінки сильних і слабких сторін планів, програм та проектів з відновлення територій України; фінансовий аналіз — для оцінювання фінансового забезпечення вказаних планів, програм та проектів; моніторингу та контролінгу — для співставлення обсягів виконаних робіт з відновлення територій і витрачених коштів.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням наукових результатів

Відновлення в загальному значенні — це процес приведення до попереднього або ще кращого стану чогось зруйнованого, зіпсованого, пошкодженого. У контексті подолання наслідків російсько-української війни — це процес відновлення того, що було зруйновано або знищено в Україні російськими військами.

У процесі відновлення України слід, за прикладом інших країн, виходити з принципу "building back better." Цей принцип уперше було взято на озброєння у Шрі Ланці після великого цунамі в Індійському океані, яке сталося 26 грудня 2004 р. Головним ініціатором його застосування став уже колишній на той час президент США Б. Клінтон. У 2005 р. принцип був зафіксований у «Ключових пропозиціях щодо покращення відбудови: звіт спеціального посланника Генерального секретаря ООН з відновлення після цунамі» [6].

Оскільки повномасштабне вторгнення росії до України призвело до руйнувань, що мають певну схожість із руйнуваннями, спричиненими стихійними лихами, то це вказує на можливість

і доцільність застосування принципу “building back better” і у процесі відновлення в нашій країні. Причому, як зазначає І. Піддорицева, мова має йти «...не лише про фізичні активи та інфраструктуру, а й про економічну сферу, соціальні системи і навколишнє середовище» [7, с. 17]. По суті, має відбутися глибока модернізація країни, причому важливою частиною модернізаційних зрушень має стати набуття Україною повноцінного членства в ЄС та НАТО.

У сфері економіки має бути реалізована неоекономічна парадигма відновлення країни [8, с. 25–26]. Вона передбачає подолання довоєнної сировинної орієнтації економіки, підвищення її технологічного рівня, структурну перебудову (на основі прискореного розвитку секторів цифрової економіки), створення інноваційних форм просторової організації (індустріальних парків, кластерів тощо), масштабну інтеграцію суб'єктів господарської діяльності у глобальні ланцюги доданої вартості.

Оскільки процес відновлення України, зокрема й за принципом “building back better,” відбуваються в просторі (атрибутивній формі буття), то є необхідність розглядати його у розрізі регіонів, ТГ і населених пунктів, тобто на основі регіонального підходу.

Зауважимо, що регіональний підхід до відновлення України можна розглядати у вузькому та широкому значенні. У вузькому значенні він передбачає підтримку та надання допомоги Україні з боку країн-партнерів, їхніх регіонів, ТГ і міст, а також міжнародних організацій в реалізації проєктів із відновлення в окремих українських регіонах, ТГ і населених пунктах. У широкому значенні — це своєрідна ідеологія, метою якої є ефективне використання у процесі відновлення соціально-економічного потенціалу регіону, його ТГ і поселень, захист прав та інтересів їхніх мешканців.

Саме в широкому значенні регіональний підхід до відновлення за принципом “building back better” органічно вписується в нову регіональну політику (НРП) України. Остання, як відомо, виходить з того, що регіональний розвиток повинен ґрунтуватися на можливостях місць (“place-based policy”), тобто головний акцент у ній робиться на задіянні ендегенного потенціалу територій, активізації інноваційно-інвестиційної діяльності, синергії міжгалузевої взаємодії та, в кінцевому підсумку, на підвищенні

конкурентоспроможності регіонів і ТГ. Відповідно, теоретичний бекграунд регіонального підходу до відновлення, як і НРП, будуть визначати дві групи теорій — інноваційного та ендегенного розвитку регіонів. До першої групи теорій, які орієнтують на застосування принципу “building back better,” відносяться, зокрема, теорії дифузії нововведень (Т. Хегерстранда) та інноваційних кластерів (М. Портера та ін.), до другої — теорії взаємної та кумулятивної обумовленості (Г. Мюрдала), полюсів зростання (Ф. Перру та ін.), нової економічної географії (П. Кругмана). Остання з них пояснює важливу роль мегаполісів у відновленні територій.

Щодо інституційних засад регіонального підходу до відновлення, то вони визначені у базових нормативно-правових документах НРП: законі «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 р. № 156-VIII (в редакції від 1 січня 2025 р.); законі «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» від 9 липня 2022 р. № 2389-IX; Державній стратегії регіонального розвитку України на 2021–2027 рр. від 5 серпня 2020 р. № 695 (в редакції від 22 серпня 2024 р.). Проте слід враховувати, що принцип “building back better” на сьогодні не імplementовано у законодавство України, яке регламентує НРП та регіональний підхід до відновлення країни [9, с. 143]. Водночас воно створює достатньо сприятливий ґрунт для його застосування, зокрема при внесенні змін до стратегій регіонального та місцевого розвитку, пов'язаних з відновленням територій в сучасних умовах.

В умовах децентралізації, яка передбачає передавання значної частини владних повноважень регіональним і місцевим органам з одночасним посиленням їхньої відповідальності перед населенням і державою за стан справ, принцип “building back better” націлює їхню діяльність на інноваційний та ендегенний розвиток регіонів і ТГ. На практиці це навіть в умовах воєнного стану може сприяти їх перетворенню в інноваційні спільноти в різних організаційних формах [7]. Це можуть бути, наприклад, державно-приватні партнерства, центри підтримки бізнесу, індустріальні парки тощо. Індустріальні парки на тилових і опорних територіях можуть одержувати синергетичний і ще більший економічний ефект на основі включення релокованих

Таблиця 1. Основні плани, програми та проекти відновлення України за принципом "building back better" на основі регіонального підходу (станом на кінець 2024 р.)

Плани, програми та проекти державного рівня	Дата затвердження — рік завершення	Ініціатори	Виконавці	Фінансове забезпечення	Обсяг коштів	Проектів (у регіонах)
План відновлення України	21.04.2022 – 2032	КМУ ¹ , Нац. рада з відновлення ²	Міністерства та відомства	З різних джерел	750 млрд дол. США	850 (у всіх)
Проект UNITED24 (за напрямом «Відновлення»)	17.05.2022 – кінець війни	Президент України та амбасадори	П'ять вітчизняних міністерств	Від міжнародних партнерів і донорів	21 млн дол. США, 320 млн грн	19 (у двох)
План швидкого відновлення України (Fast Recovery план)	12.07.2022 – ...	Офіс Президента України	Міністерства, відомства та ОМС ³	Від Світового банку та з інших джерел	17,4 млрд дол. США	... (у всіх)
Програма «ВідновиДІМ»	17.11.2022 – ...	Наглядова рада ДУ ⁴ «Фонд енерго-ефективності»	Фонд енерго-ефективності, ОВА ⁵ , ОМС та ОСББ ⁶	Від ЄС, МФК ⁷ та з місцевих бюджетів	1 млрд грн	> 700 (у всіх)
Програма з відновлення України	6.12.2022 – до 3-х років	КМУ	ОМС	Від ЄІБ ⁸	340 млн євро	83 (у 10)
Проекти Агентства відновлення ⁹	13.01.2023 – ...	КМУ	Агентство відновлення	З держбюджету	3 млрд грн	60 (у 9)
Експериментальний проект ¹⁰	25.04.2023 – 2025	КМУ, Агентство відновлення	Агентство відновлення	З держбюджету	10,5 млрд грн	6 (у 5)
Програма співпраці з МВФ (EFF)	03.2023 – 2026	КМУ	Міністерство фінансів	Від МВФ	15,5 млрд дол. США	... (у ...)
Програма «єВідновлення»	10.05.2023 – ...	КМУ	Мінцифри ¹¹ , ОМС	З держбюджету, від донорів та БРРЄ ¹²	360 млн євро	... (у всіх)
Проект «Пліч-о-пліч: згуртовані громади»	06.06.2023 – ...	ОВА, ОМС	ОМС	З місцевих бюджетів	...	52 (у 15)
Проекти Фонду відновлення громад	20.06.2023 – 2027	Представництво ООН в Україні	Агенції регіонального розвитку, ОМС	З Фонду відновлення громад	300 млн дол. США	52 (у 15)
Проект «Планування відновлення в громадах»	19.10.2023 – ...	Уряд Великої Британії, Мінрозвитку ¹³	Abt Britain і KPMG в Україні	Good Governance Fund	...	10 (у 7)
План для Ukraine Facility	18.03.2024 – 2027	Європейська комісія, КМУ	Міністерства та відомства	Від ЄС	50 млрд євро	... (у всіх)
Єдиний проектний портфель	На 2025–2027 рр.	КМУ, Міністерство фінансів	Міністерства та відомства	З Держбюджету та інших джерел	2,36 трлн грн	750 (у всіх)

1 — Кабінет Міністрів України. 2 — Національна рада з відновлення України від наслідків війни. 3 — Органи місцевого самоврядування. 4 — Державна установа. 5 — Обласні військові адміністрації. 6 — Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків. 7 — Міжнародна фінансова корпорація. 8 — Європейський інвестиційний банк. 9 — Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України. 10 — Експериментальний проект щодо відновлення населених пунктів, які постраждали внаслідок збройної агресії. 11 — Міністерство цифрової трансформації України. 12 — Банк розвитку Ради Європи. 13 — Міністерство розвитку громад та територій України.

підприємств до вже функціонуючих парків. Це, наприклад, демонструє Вінницький індустріальний парк, у якому до підприємства холдингу UBC Group, що спеціалізується на виробництві холодильної техніки, успішно доєднано ще одне підприємство цього холдингу, релоковане з Харкова.

Звичайно, відновлення України за принципом “building back better” на основі регіонального підходу є завданням першорядної державної ваги. Тому його виконання на цих засадах має пронизувати усі плани, програми та проекти, що реалізуються на державному рівні (*табл. 1*).

Базовим документом став «План відновлення України» (далі — План) [10]. Початок його розробці поклав Указ Президента України В. Зеленського від 21 квітня 2022 р. № 266/2022 «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни». Для розробки Плану при Раді було утворено 24 робочі групи. В основу Плану було покладено п'ять принципів, серед яких і принцип “building back better” на основі регіонального підходу (відбудова кращого, ніж було, в національному та регіональному масштабах).

Після завершення розробки План був презентований 4–5 липня 2022 р. на міжнародній конференції з відбудови України у м. Лугано (Швейцарія). План розрахований на 10 років і передбачає три етапи. Перший етап (на 2022 рік) включав реалізацію найбільш нагальних проєктів (із розмінування території, ремонту та будівництва житла, доріг, мостів тощо); другий етап (2022–2025 рр.) зводиться до відновлення зруйнованої інфраструктури та будівництва нової відповідно до європейських стандартів; третій етап (2026–2032 рр.) має на меті модернізацію усіх сфер життєдіяльності країни, що повністю відповідає принципу “building back better.” План складається з 15 національних програм (у розрізі секторів економіки та суспільного життя), кожна з яких містить низку проєктів. Обсяги фінансування окремих програм сильно різняться; сумарно на них передбачається залучити близько 750 млрд дол. США з різних джерел, зокрема й російські заморожені активи (близько 300 млрд дол. США).

У Плані передбачено два ключові підходи до його реалізації — параметричний і регіональний. Перший із них передбачає досягнення європейських параметрів в окремих секторах економіки, передусім цифрової, за принципом “building back

better,” другий — реалізацію підходу у вузькому значенні. На масштабність регіонального підходу вказує те, що на кінець 2024 р. уже майже 60 країн (за даними медіа) допомагають українським регіонам, ТГ і населеним пунктам відновлюватися. Так, Велика Британія бере шефство над Київщиною. Її Міністерство розвитку громад та уряд за результатами конкурсу обрали 10 українських ТГ, які незабаром розпочнуть процес відновлення. Французький регіон Іль-де-Франс уклав угоди про партнерство з Чернігівською та Київською областями, а регіон Гранд-Ест — з Харківською областю. Туреччина здійснює патронат над Харковом, Австрія — над Запоріжжям, Данія — над Миколаєвом. Тайвань зголосився надати близько 4 млн дол. США для відновлення українських міст, з яких половина грошей піде на відновлення Харкова, по 500 тис. — для Чернігова, Миколаєва, Сум і Запоріжжя, а також 5 млн євро — на новий корпус реабілітаційного центру у Львові. Естонія вирішила власним коштом відновити дитячий садок в Овручі Житомирської області. Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи та Асоціація міст України підписали Декларацію про співпрацю у відновленні країни. Згідно з нею, Малага та Плоцьк готові допомогти Житомиру, Вільнюс — Бородянці, Бонн — Ірпеню, Бергамо — Бучі, Нью-Йорк, Бостон, Нюрнберг — Харкову.

Після конференції в Лугано передбачалося, що основна частина коштів на реалізацію Плану має надійти від міжнародних донорів. Відповідно, базовою структурою з розпорядження ними мала стати Координаційна платформа донорів (КПД) у складі представників G7, українського уряду та міжнародних фінансових інституцій. Але оскільки КПД належним чином не запрацювала, то на наступних конференціях з проблем відновлення України — Лондонській (Ukraine Recovery Conference 21–22 червня 2023 р.) та Берлінській (11–12 червня 2024 р.) — обговорення Плану було уже не таким активним. Схоже на те, що його реалізація, як Плану Маршалла-2 (для України), відкладається. Наразі реалізовано чи реалізуються понад 200 проєктів із 850-ти [11]. Можливо План «оживить» презентований проєкт зі створення (але вже після війни) Фонду відновлення України за участю компанії BlackRock/JP Morgan, яка є найбільшою компанією з управління капіталом у світі.

Оскільки необхідність у процесі відновлення є нагальною, а реалізація Плану «пробуксовує», то чимало його конкретних проєктів стали реалізовуватися в межах інших планів, програм і проєктів державного рівня.

Проєкт UNITED24 [12] став офіційно реалізовуватися після 17 травня 2022 р., коли Президент України В. Зеленський підписав указ «Про невідкладні заходи щодо об'єднання зусиль для підтримки України» № 344/2022. Власне, UNITED24 — це фандрейзингова платформа для збору пожертв на підтримку України. Кошти надходять на рахунки Національного банку України та спрямовуються профільними міністерствами на найголовніші потреби за п'ятьма напрямками: оборона, гуманітарне розмінування, медична допомога, відбудова України, освіта й наука. За напрямом «Відновлення» чітко простежується регіональний підхід, бо всі об'єкти відновлення знаходяться у Києві та Київській області. На їх відновлення за період з 5 травня 2022 р. до 27 грудня 2024 р. перераховано понад 21 млн дол. США; вже витрачено 16,2 млн дол. США. Завершено роботи на 4-х об'єктах вартістю 5,8 млн дол США: на 2-х у м. Ірпінь, по одному у селищах Бородянка та Гостомель. Для цього, відповідно з принципом "building back better", використано сучасні екологічні матеріали, проведено термоізоляцію тощо. Розпочато відновлювальні роботи ще на 15-ти об'єктах. Значні кошти (320 млн грн) на рахунок UNITED24 поступили на відбудову дитячої лікарні «Охматдит». Хоча основні корпуси лікарні разом із обладнанням були реконструйовані та модернізовані недавно (у 2017 та 2020 роках), однак відновлення лікарні планується винятково за принципом "building back better."

12 липня 2022 р. Офіс Президента України презентував «План швидкого відновлення України (Fast Recovery)» [13]. Він мав реалізовуватися за кошти іноземних донорів (Світового банку та ін.) з бюджетом 17,4 млрд дол. США з вересня 2022 р. Ним передбачалася відбудова знищених повністю або пошкоджених на 50 і більше відсотків об'єктів. Однак План не знайшов практичного втілення, його проєкти частково реалізуються в межах інших планів і програм.

17 листопада 2022 р. Рішенням Наглядової ради ДУ «Фонд енергоефективності» затверджено Програму «Відновидім» [14]. Нею передбачається фінансування будівельних

робіт з відновлення житлових будівель об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ). Регіональний підхід в рамках цієї програми виявляється в тому, що спочатку Фонд енергоефективності співпрацював з обласними військовими адміністраціями (ОВА) та органами місцевого самоврядування (ОМС) лише на території Київської, Житомирської, Чернігівської та Сумської областей, але наприкінці вересня 2023 р. його діяльність поширилася на всю територію України за винятком тимчасово окупованих територій і територій бойових дій. Учасниками Програми уже стали понад 84,1 тис. українських домогосподарств. У її рамках більше 700 будинків вже повністю або частково відновлені і більше 25 тис. сімей отримали можливість жити вдома у комфортних умовах. З початку дії Програми Фонд енергоефективності виплатив її учасникам понад 1 млрд грн. Реалізація цієї Програми стала можливою завдяки фінансовій підтримці ЄС, який забезпечив 100 % фінансування її пілотного етапу, виділивши на його реалізацію 5 млн євро. Після переходу на основний етап, Програма стала фінансуватися ще й коштом Міжнародної фінансової корпорації та Уряду України. Звичайно, найкращі результати реалізації Програми відмічаються у тих ТГ, які її фінансово підтримують і в яких команда регіональних консультантів Фонду допомагає муніципалітетам розробляти місцеві програми відновлення та енергомодернізації будинків за принципом "building back better."

Відповідно до Фінансової угоди між Україною та Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) та згідно з розпорядженням Уряду від 6 грудня 2022 р. реалізується «Програма з відновлення України» [15]. У її основу з самого початку було покладено регіональний підхід, тому що передбачалося реалізувати 83 проєкти (терміном від 1 до 3 років) з відновлення та будівництва інфраструктурних об'єктів у ТГ 10-ти областей: на території яких відбувалися бойові дії (Житомирській, Київській, Сумській та Чернігівській) або які є опорними (Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Одеська, Полтавська та Черкаська). Кошти від ЄІБ (340 млн євро), були спочатку зараховані до державного бюджету, а потім перераховані (у вигляді субвенції) до бюджетів ТГ. За умовою від ЄІБ відновлення має здійснюватися з

урахуванням вимог безбар'єрності та енергоефективності, що відповідає принципу "building back better".

Через гостру необхідність відновлення об'єктів водо- і електропостачання та логістичної інфраструктури, Уряд України 13 січня 2023 р. створив Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України (далі — Агентство). Спочатку воно займалося проектами щодо забезпечення питною водою населених пунктів, які постраждали внаслідок руйнування Каховської дамби (Марганця, Покровська, Нікополя та ін.). Потім воно стало опікуватися проектами Fast recovery щодо відновлення об'єктів пошкодженої інфраструктури, зокрема побудувало захисні споруди для 22 підстанцій Укренерго, відновило понад 300 мостів та багато об'єктів соціальної інфраструктури, а також забезпечило логістику для вантажів військового і цивільного призначення. Згодом Агентство взяло участь у тендерах на проекти з відбудови житла у багатьох областях України, тісно співпрацюючи з питань їх реалізації з ОВА та ОМС. На 2024 р. Агентство уклало понад 60 договорів на відбудову зруйнованих об'єктів з чіткою географічною «прив'язкою» у 9 регіонах на загальну суму 3 млрд грн [16]. Характерно, що майже всі проекти, які реалізуються Агентством, відповідають принципу "building back better".

За урядовою постановою № 382 від 25 квітня 2023 р. Агентство, поряд Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України, визначено координатором Експериментального проекту щодо відновлення населених пунктів, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації. Цей проект, на відміну від пооб'єктної відбудови, з самого початку передбачав комплексний підхід до відновлення населених пунктів (на основі комплексних планів просторового розвитку території ТГ) та сповідування принципу "building back better." Це особливо важливо з міркувань нагромадження певного досвіду та поширення його на інші населені пункти, передусім міста-центри агломерацій, які є полюсами розвитку та драйверами смарт-спеціалізації регіонів.

Для реалізації Проекту Урядом визначено шість населених пунктів (з такою кількістю жителів до повномасштабної війни): селище Бородянка (12,8 тис.) та село Мощун (794) у Київській області; місто Тростянець (19,5 тис.) — у Сумській

області; село Посад-Покровське (2,3 тис.) — у Херсонській області; село Циркуни (2,0 тис.) — у Харківській області; село Ягідне (399) — у Чернігівській області. Взявши до уваги основні індикатори відновлення цих населених пунктів [17; 18; *та ін.*], спробуємо дати оцінку стану реалізації проекту станом на кінець 2024 р.:

1. Рівень уцілілості об'єктів. Цей індикатор визначається на основі даних індикатора-антипода — рівня зруйнованості об'єктів у населених пунктах. Звичайно, серед обраних для проекту поселень він суттєво різниться. На це, зокрема, вказують дані, одержані в рамках проекту RebuildUA, завданням якого є візуалізація злочинів росії на українській землі. Так, у Бородянці загальний рівень руйнувань складає 15 %. Село Мощун стало одним із найбільш зруйнованих населених пунктів Київської області. У ньому повного або часткового руйнування зазнали понад 70 % всіх споруд. У Тростянці сильно постраждала центральна частина міста, а район залізничного вокзалу та автовокзалу зруйнований повністю, але загальний рівень руйнувань склав трохи більше 4 %. У Посад-Покровському були зруйновані майже всі (990) будинків. У Циркунах окупанти знищили 15 % усіх будівель, а в Ягідному пошкодили 148 будинків із 180, а 16 зруйнували щент.

2. Співвідношення зруйнованих об'єктів і таких, що підлягають відновленню за проектом. Затверджені об'єкти відновлення здебільшого ґрунтувалися на пропозиціях, отриманих ОВА від постраждалих громад. Ще частина об'єктів залишилася поза переліком Проекту при його затвердженні з Агентством. Так, у Бородянці під відбудову потрапили 59 об'єктів із 164 пошкоджених, тобто третина. Це багатоквартирні будинки, соціальні й комунальні заклади, один гуртожиток і центральна дорога. Водночас намічається створити ряд нових об'єктів, які щонайбільше відповідають принципу "building back better" — це екоферма, логістичний хаб, сміттепереробний завод, індустриальний парк, міжнародний аеропорт та деякі інші. Для с. Мощун Агентством не затверджено жодного об'єкту відновлення. Мотивувало воно це тим, що відбудови потребує в основному приватний сектор, який підпадає під програму «Відновлення». Отже, це село тільки формально залишається учасником Проекту. У Тростянці для відновлення включено 27 об'єктів або близько

чверті від кількості заявлених; основні з них — це залізничний вокзал, площа перед вокзалом та дві ділянки доріг, які дозволяють сформува-ти розв'язку. У Посад-Покровському до затвер-женого переліку увійшло 128 об'єктів, причо-му їхня кількість зросла у порівнянні з кількістю поданих заявок (75). Дуже малу кількість об'єк-тів відновлення погодили для Циркунів — всьо-го чотири (школу, лікарню, сільраду й дитячий садок). А у Ягідному до затверженого переліку увійшло 122 об'єкти, із яких більше 90 % склада-ють житлові будинки.

3. Активність Агентства відновлення.

Агентство, як один із координаторів Проєк-ту, наділений повноваженнями щодо виділення бюджетних коштів, суттєво впливає на масшта-би й швидкість проведення відбудовних робіт в окремих населених пунктах. Його активність найбільш точно характеризує співвідношення між обсягами закупівель службами Агентства (в межах Проєкту) та обсягами запланованого фінансування:

у Бородянці — 1,0/4,7 млрд грн (21,3 %);

у Тростянці — 663 млн грн / 1,2 млрд грн (55,3 %);

у Посад-Покровському — 889,6 млн грн / 3,1 млрд грн (28,7 %);

у Циркунах — 180,5 млн грн / 1,1 млрд грн (16,4 %);

у Ягідному — 195,4/404 млн грн (48,4 %).

4. Активність ОВА та ОМС. Крім регіональ-них служб Агентства, активними учасниками Проєкту також є ОВА та ОМС, хоча участь дру-гих у ньому Уряд визначив як необов'язкову. Од-нак практика дискреції ОМС при виборі об'єк-тів для відновлення несе в собі серйозні ризики неврахування інтересів громади, бо саме її поса-дові особи та мешканці можуть найкращим чи-ном визначити пріоритетні серед них. Це зму-шує ОМС проявляти ініціативу у процесі відно-влення населених пунктів. Так, у Бородянці вони ініціювали створення нових об'єктів, які щонай-більше відповідають принципу "building back better." У Мошуні староста села та Гостомель-ська ТГ взяли на себе основний тягар відбудо-ви, тому що державні органи в рамках Проєкту практично не опікуються ним і це трохи дивно, тому що саме це село стало щитом для столиці під час навали російських загарбників на почат-ку війни. Вагомою є роль місцевої влади і у від-будові та благоустрої Тростянця. Там міська рада

запропонувала 11 підприємцям, які мали об'єк-ти на привокзальній площі, вибрати між від-новленням зруйнованих приміщень за власний кошт або погодитись на варіант реконструкції в рамках Проєкту, який їх не повністю влашто-вує. У Посад-Покровському старостат підтримує тісні контакти з Агентством і волонтерами, але має ще багато не вирішених питань, пов'язаних із відсутністю багатьох його мешканців докумен-тів на житло. У Циркунах голова ТГ М. Сікален-ко навіть під тортурами ворога не став співпра-цювати з ним, а після звільнення села закликав односельчан активно взятися за його відбудову. У Ягідному старостат досить тісно співпрацює з Агентством, але тільки формально контролює якість виконаних робіт.

5. Активність місцевих жителів. Практично в усіх населених пунктах, визначених для Про-єкту, вона є недостатньо високою. Це пов'язано з багатьма причинами: продовженням (на кінець 2024 р.) війни; необізнаністю багатьох людей із питань відбудови житла та компенсації за його ремонт власним коштом; труднощами з відно-вленням права на житло; затягуванням зі ство-ренням ОСББ; включенням багатьох пошкодже-них багатоквартирних будинків та індивідуаль-них помешкань до відновлення в рамках інших проєктів і програм (UNITED24, «ВідновиДІМ», «Відновлення» та ін.). Усе це значно ускладнює процес відновлення пошкоджених будинків за принципом "building back better".

6. Активність бізнесу. Її досить точно ха-рактеризує співвідношення між обсягами укла-дених бізнес-структурами договорів та обся-гами запланованого фінансування: у Боро-дянці — 710 млн грн / 4,7 млрд грн (15,1 %); у Тростянці — 427 млн грн / 1,2 млрд грн (35,6 %); у Посад-Покровському — 770 млн грн / 3,1 млрд грн (24,8 %); у Циркунах — 6 млн грн / 1,1 млрд грн (0,5 %); у Ягідному 171 / 404 млн грн (42,3 %).

7. Підтримка міжнародних партнерів. Вона різною мірою зачепила населені пункти, включе-ні до Проєкту. В цьому плані досить виділяєть-ся Бородянка, бо Програмою ООН з населених пунктів (ООН-Хабітат) її визначено як пілотну громаду для реалізації двох проєктів з міжнарод-ної технічної допомоги. Крім того, французький регіон Іль-де-Франс долучився до розробки кон-цепції й проєкту відновлення селища, а фран-цузькі інвестори мають спрямувати 1,5 млрд грн

на будівництво сучасної лікарні. Литва уже відбудувала школу в селищі, а Агенція розвитку будівельного сектору Міністерства докілля цієї країни реалізує проєкт зі створення 3D-інструменту для цифрового просторового планування селища. У Мощуні, завдяки допомозі посольств п'яти дружніх країн (Швейцарії та ін.), відновлено пункт здоров'я. У Тростянці ІТ-компанія «ERAM Poland» допомогла відновити роботу міської ради, забезпечивши її комп'ютерною технікою та офісними меблями. У Посад-Покровському благодійна організація «Район номер 1» коштом німецьких донорів відновлює п'ять будинків. Циркуни в рамках міжнародної Програми «U-LEAD з Європою» отримали мікроавтобус та допомогу на 30 тис. євро у вигляді інструментів, необхідних для ліквідації наслідків війни. У Ягідному коштом Латвійської Республіки відбудовують 7 зруйнованих будинків.

8. Співвідношення витрачених і запланованих коштів. Заплановане фінансування Проєкту за визначеними населеними пунктами складає 10,5 млрд грн. Майже всі кошти, заплановані за Проєктом, витрачені тільки у Тростянці. В інших населених пунктах співвідношення витрачених і запланованих коштів сильно варіює: у Бородянці — 2,631/4,7 млрд грн (56,0 %); у

Тростянці — 1,161/1,2 млрд грн (96,8 %); у Посад-Покровському — 1,783/3,1 млрд грн (57,5 %); у Циркунах — 82 млн грн/1,1 млрд грн (7,5 %); у Ягідному — 370/404 млн грн (91,6 %).

9. Обсяг проведених робіт в порівнянні з необхідними. Обсяг виконаних робіт за Проєктом на кінець 2023 р. склав в середньому 24 %. Він невисокий і цьому є декілька причин, але головна з них — це відсутність вчасних рішень Кабміну. У Бородянці укладено договори на відбудову лише 20 об'єктів. 17 об'єктів ще на стадії проєктування. У с. Мощун відновлено електропостачання, відремонтовано 206 житлових будинків із 831 із числа пошкоджених. На відновлення села 13,8 млн грн надійшло через благодійний фонд Newkraine від всесвітньо відомого боксера О. Усика. У Тростянці на кінець 2024 р. основні роботи перебували на заключній стадії. У Посад-Покровському ще на початку 2024 р. було підготовлено 76 котлованів, під 46 будинків закладено фундаменти та прокладено труби для майбутнього водогону. Однак, ці роботи згодом припинилися через відсутність фінансування; вони були відновлені тільки восени. У Циркунах відновлювальні роботи все ще знаходяться на проєктній стадії. У с. Ягідне

Таблиця 2. Оцінка стану реалізації Експериментального проєкту з відновлення шести населених пунктів України за принципом "building back better" (станом на кінець 2024 р.)

№	Індикатори відновлення	Оцінки відновлення населених пунктів за 10-бальною шкалою					
		Бородянка (Київська обл.)	Мощун (Київська обл.)	Тростянець (Сумська обл.)	Посад- Покровське (Херсонська обл.)	Циркуни (Харківська обл.)	Ягідне (Чернігівська обл.)
1	Рівень уцілілості об'єктів відновлення	8	3	9	1	8	2
2	Співвідношення зруйнованих об'єктів і тих, що підлягають відновленню за проєктом	3	0	2	2	1	7
3	Активність Агентства з відновлення	2	0	5	3	2	5
4	Активність ОВА та ОМС	4	5	4	3	4	3
5	Активність місцевих жителів	3	2	2	2	2	2
6	Активність бізнесу	2	3	4	3	1	4
7	Підтримка міжнародних партнерів	2	3	4	3	1	4
8	Співвідношення витрачених і запланованих коштів	6	0	10	6	1	9
9	Обсяг проведених робіт в порівнянні з необхідними	1	2	1	2	1	6
10	Реалізація комплексного підходу до відновлення	5	3	2	5	1	5
Всього		36	21	43	30	22	47

відновлювальних робіт залишилося порівняно небагато.

10. Реалізація комплексного підходу до відновлення. З усіх населених пунктів, відібраних для Проекту, найдалі у цій справі пішла Бородянка. У неї вже розроблена Концепція комплексного відновлення селища, причому для його просторового планування використано 3D-інструмент. Натомість с. Мощун не має навіть Генерального плану. У Тростянецькій ТГ у 2019 р. було розроблено Концепцію інтегрованого просторового розвитку, яка з незначними змінами може бути реалізована у відбудовчий період. Для Посад-Покровського розроблено Концепцію відновлення села, що має забезпечити єдність архітектурного образу села. Планувальна документація по Цуркунах ще у стадії розробки. А у с. Ягідному, через те що в рамках Проекту до відновлення було затверджено більше сотні приватних житлових будинків, планувальна структура може бути достатньо виразною.

Бальні оцінки стану реалізації Проекту наведено в *табл. 2*, з якої видно, що найдалі в процесі відновлення і реалізації Проекту просунулося с. Ягідне, насамперед тому що в ньому порівняно невеликий обсяг відновлювальних робіт, а також м. Тростянець, яке було не так сильно зруйноване як інші і на відбудову якого витрачені майже всі заплановані у Проекті кошти. У с. Мощун рівень відновлення насправді є вищим, тому що воно відновлюється в межах інших програм і проектів, які ініціюються зокрема й іноземними партнерами.

Так, МВФ наприкінці березня 2023 р. затвердив для України чотирирічну Програму «Механізм розширеного фінансування» (Extended Fund Facility — EFF) із загальним обсягом кредитних коштів до 15,5 млрд дол. США [19]. Програма стала частиною пакета підтримки України обсягом 151,4 млрд дол. США. EFF має на меті підтримку економічного відновлення України, зокрема й за принципом "building back better." За цією програмою станом на грудень 2024 р. Україна вже отримала 9,8 млрд дол. США.

10 травня 2023 р. в Україні в додатку Дія офіційно стартувала державна Програма «Відновлення», яка спрямована на роботу з особами, які втратили житло і майно під час війни. Ця програма має три складові. Перша — це виділення цільових коштів для ремонту пошкодженого майна (до 500 тис. грн), вона почала

реалізовуватися ще у 2023 р. У 2024 р. було розгорнуто другу та третю складові Програми, а саме — видачу житлових сертифікатів на нову оселю або отримання компенсації за ремонт житла власним коштом. Варто зауважити, що у деяких регіонах і ТГ Програма реалізується з великим успіхом. Так, мешканці Ірпінської ТГ в рамках Програми вже отримали більше 3 млрд грн. Проте в реалізації програми є й суттєві недоліки. Вони обертаються, тим, що частина українських громадян із тимчасово окупованих територій, не закріпившись на територіях, контрольованих Україною, повертаються до місць постійного проживання. До цього їх спонукає ще й те, що окупаційна влада також реалізує компенсаційні програми. Так, мешканцям Бахмуту і Соледа-ру вона обіцяє виплачувати по 35 тис. рублів за кожний знищений квадратний метр житла [20]. Тому Програма має «запрацювати» із ще більшою силою і за принципом "building back better," особливо щодо осіб із тимчасово окупованих територій. Тим більше, що для її фінансування під час під час берлінської Конференції з відновлення України (2024 р.) вдалося залучити 260 млн євро, а з Банком розвитку Ради Європи підписано угоду на 100 млн євро. Регіональний підхід в рамках програми за принципом "building back better" найповніше реалізується в проектах щодо підвищення енергоефективності комунальних підприємств.

З середини і до кінця 2023 р. в Україні розпочалася робота над реалізацією низки проектів з відновлення ТГ, які уже, згідно з їхньою цільовою орієнтацією реалізуються на основі регіонального підходу. Так, 6 червня 2023 р. після знищення російською армією греблі Каховської ГЕС був запущений проект «Пліч-опліч: згуртовані громади» [21]. Тоді ТГ із 15 областей України допомогли херсонцям із відновленням понад 1 500 житлових будинків. Це масштабна ініціатива передбачає, що тилові й опорні ТГ мають допомагати прифронтовим, що дуже важливо і для підвищення згуртованості країни. Загалом уже підписано 52 меморандуми про співпрацю між 105 громадами. Такий меморандум підписали, наприклад, Вінницька та Балаклійська міські ТГ. На сесії міської ради першої із них (у листопаді 2023 р.) було ухвалено рішення про виділення 10 млн грн для проектів з відновлення другої. У 2025 р. на Конгресі місцевих та регіональних влад при Президентіві України Проект

було масштабовано до рівня державної програми. Принцип “building back better” у Проекті спеціально не обмовляється, проте тиллові й опорні ТГ зазвичай діляться з громадами-форпостами усім кращим, що в них є.

20 червня 2023 р. напередодні Лондонської конференції з відновлення України ООН та наша країна вирішили, що створять «Фонд відновлення громад» терміном на п'ять років [22]. На потреби Фонду передбачалося акумулювати від волонтерів та донорів з-за кордону 300 млн дол. США. Початкове стартове фінансування від Фонду склало 50 млн дол. США. Пріоритетами Фонду визначено (за принципом “building back better”) відновлення житла, критичної та соціальної інфраструктури тощо. Головними умовами фінансування проектів за кошти Фонду є інклюзивний підхід та продовження реформи децентралізації. Керівний комітет Фонду на першому своєму засіданні (22 грудня 2023 р.) вирішив надати 4,6 млн дол. США на підтримку ТГ у Сумській області.

19 жовтня 2023 р. стартував проект «Планування відновлення в громадах» від британського Good Governance Fund (Фонду доброго врядування), що підтримує процеси відновлення ТГ та спроможність держави управляти проектами регіонального розвитку [23]. Проект реалізується за підтримки уряду Великої Британії та Міністерства розвитку громад та територій (Мінрозвитку) України. Безпосередньо він втілюється компанією Abt Britain та міжнародною мережею фірм KPMG. Після ретельної оцінки запитів від 487 ТГ Мінрозвитку (за узгодженням із посольством Великої Британії) відібрало для участі у Проекті 10 громад із 7 областей.

На Лондонській конференції з відновлення України Європейська Комісія анонсувала «План для Ukraine Facility» — нову чотирирічну (протягом 2024–2027 рр.) програму фінансування України на 50 млрд євро, яка має забезпечити швидке відновлення і розвиток української економіки, пришвидшити реформи та процес євроінтеграції [24]. Кабінет Міністрів України 18 березня 2024 р. затвердив цей План. Його фокус — на розвитку секторів та видів діяльності, що можуть дати найбільший ефект для зростання національної економіки. Серед ключових пріоритетів — стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, відновлення критичної інфраструктури та сприяння переходу

країни до «зеленої» та цифрової економіки, що повністю відповідає принципу “building back better.” Однак Україна може отримати всю суму коштів тільки за умови виконання 150 індикаторів. План виходить із широкого розуміння регіонального підходу до відновлення. Згідно з ним, в Україні передбачається таке: посилення спроможності регіонів; сталий розвиток регіонів та ТГ; активна участь населення в управлінні громадами; прозорість та підзвітність ОМС; стратегування регіонального розвитку; створення умов для комфортного проживання, самореалізації та особистісного розвитку. У Плані реалізація регіонального підходу передбачена і на рівні ТГ. Це видно хоча б з того, що вони мають отримати 20 % коштів від ЄС на реалізацію своїх проектів.

В Україні реалізуються й деякі інші програми та проекти регіонального спрямування за принципом “building back better.” До них, наприклад, належить Програма розвитку ООН (UNDP) “EU4UASchools: Build Back Better” [25], яка реалізується за фінансової підтримки ЄС. Програма спрямована на проведення ремонту 66 та переобладнання 112 закладів освіти в 11 областях України. В її рамках уже відновлено спортивний коледж у Миколаєві, Сергіївський ліцей в Одеській області та інші освітні заклади.

Ще одна програма — «Мери за економічне зростання» (M4EG) — підтримує ОМС в Україні на їхньому шляху до інклюзивного економічного зростання та створення інноваційно активних ТГ [26]. Так, у рамках цієї програми передбачено реалізувати проект «Нова економіка Івано-Франківська». Його мета — створити екосистему інновацій для випуску продукції з високою доданою вартістю.

Через те, що конкретні проекти з відновлення територій «роз'їхалися» по різних планах і програмах, то Стратегічна інвестиційна рада при Кабміні схвалила «Єдиний проектний портфель здійснення публічних інвестицій» як додаток до проекту Бюджетної декларації на 2025–2027 рр. [27]. Ним було визначено пріоритетні галузі для фінансування з боку держави та міжнародних партнерів. Він складається з 750 проектів вартістю 2,36 трлн грн. Загальний ресурс Державного бюджету України на фінансування публічних інвестиційних проектів у 2025 р. становить 256,1 млрд грн, з них — 186,9 млрд грн мають складати надходження від міжнародних фінансових організацій та донорів. Головним

принципом реалізації більшості проєктів визнається принцип "building back better." Також чітко простежується регіональний підхід до їх реалізації. На це вказує те, що найбільше проєктних заєвок (97 вартістю 434 млрд грн) із чіткою географічною локалізацією подало Мінрозвитку.

Висновки

Таким чином, у процесі відновлення України, який тільки розгортається, є гостра необхідність щодо застосування принципу "building back better." Це обумовлено тим, що принцип "building back better" передбачає не тільки відбудову усього зруйнованого і знищеного «краще, ніж було», а тотальну модернізацію усіх сфер життєдіяльності країни — з орієнтацією на неоекономічну парадигму відновлення та кращі світові зразки. Водночас застосування цього принципу вимагає регіонального підходу, аби враховувати специфіку територій (регіонів, ТГ і населених пунктів), що, відповідно до постулатів нової регіональної політики, має орієнтувати органи державної та місцевої влади на максимальне використання ендегенного потенціалу територій.

Принцип "building back better" уже імплементовано у більшість планів, програм та проєктів

з відновлення державного рівня, зокрема у базовий План відновлення України. Застосування цього принципу з позицій регіонального підходу найбільше проявляється при реалізації Експериментального проєкту з відновлення шести населених пунктів країни, особливо Бородянки та Тростянца, і знаходять достатньо повне відображення в комплексних планах просторового розвитку території територіальних громад, до яких вони належать. На жаль, обсяги виконання робіт з відновлення територій за більшістю планів, програм і проєктів є недостатніми, тому є гостра необхідність щодо поліпшення координації діяльності владних інституцій та збільшення обсягів фінансування відновлювальних робіт.

Новизна дослідження полягає в тому, що в ньому обґрунтовано засади відновлення України від наслідків війни за принципом "building back better" з позицій регіонального підходу на основі аналізу виконання основних планів, програм і проєктів державного рівня, які розроблялися із урахуванням директив ЄС, положень Угоди про Асоціацію України та ЄС, а також інтегрального потенціалу України, її регіонів і громад.

Література [References]

1. Khmelnytska, V. (2024). The numbers are staggering: what is known about the losses of Ukraine and the Russian Federation in the war. TSN: TV channel website. December 12. URL: <https://tsn.ua/ato/cifri-prigolomshuyut-skillki-ukrayinciv-ta-rosiyan-zaginulo-na-viyini-2722119.html> [In Ukrainian].
[Хмельницька В. Цифри приголомшують: що відомо про втрати України та РФ на війні. ТСН : сайт телеканалу. 2024. 12 груд. URL: <https://tsn.ua/ato/cifri-prigolomshuyut-skillki-ukrayinciv-ta-rosiyan-zaginulo-na-viyini-2722119.html>].
2. Kalashnyk, P. (2023). Better at home? Up to 3.3 million refugees may not return to Ukraine, which will cost 7% of GDP. Forbes.ua: website. September 4. URL: <https://forbes.ua/money/bizhentsi-doslidzhennya04092023-15788> [In Ukrainian].
[Калашник П. Вдома краще? В Україну можуть не повернутись до 3,3 млн біженців, що коштуватиме 7 % ВВП. Forbes.ua: вебсайт. 2023. 4 верес. URL: <https://forbes.ua/money/bizhentsi-doslidzhennya04092023-15788>].
3. Apulia G7 Leaders' Communiqué / G7 Italia 2024. (2024). URL: <https://www.g7italy.it/wp-content/uploads/Apulia-G7-Leaders-Communique.pdf>
4. Losses of Ukrainian ecosystems from the war reached \$65 billion – Shmyhal (2024). Ukrinform.ua: multimedia platform. October 19. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3917997-zbitki-ukrainskih-ekosistem-vid-vijni-sagnuli-65-milardiv-smigal.html> [In Ukrainian].
[Збитки українських екосистем від війни сягнули \$65 мільярдів — Шмигаль. Ukrinform.ua: мультимедійна платформа. 2024. 19 жовт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3917997-zbitki-ukrainskih-ekosistem-vid-vijni-sagnuli-65-milardiv-smigal.html>].
5. \$499 billion is the total loss of Ukraine (economic, social and other) from the war. (2024). Ukrinform.ua: multimedia platform. February 22. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3830500-499-mlrd-stanovlat-sukupni-vtrati-ukraini-ekonomichni-socialni-ta-insi-vid-vijni.html> [In Ukrainian].

- [\$499 млрд становлять сукупні втрати України (економічні, соціальні та інші) від війни. Ukrinform.ua: мультимедійна платформа. 2024. 22 лют. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3830500-499-mlrd-stanovlat-sukupni-vtrati-ukraini-ekonomichni-socialni-ta-insi-vid-vijni.html>].
6. Mannakkara, S., & Wilkinson, S. (2017). Building Back Better in Japan — Lessons from the Indian Ocean Tsunami experience in Sri Lanka. URL: <https://buildbackbetter.co.nz/wp-content/uploads/2017/02/BBB-in-Japan-Lessons-from-SL-IOT.pdf>
 7. Pidorycheva, I. Yu. (2023). Innovatsiini spilnoty ta yikh mozhlyvosti u vidrodzhenni postrazhdalykh vid viiny ukrainyskykh terytorii na zasadakh stiikosti y stalosti. *Economy of Ukraine*, 10, 3–22. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.10.003>
[П і д о р и ч е в а І. Ю. Інноваційні спільноти та їх можливості у відродженні постраждалих від війни українських територій на засадах стійкості й сталості. *Економіка України*. 2023. № 10. С. 3–22. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.10.003>].
 8. Zakharchenko, V. I. (2022). Restoration of Ukraine From the Consequences of the War by Means of Neo-Economy: Sectoral and Spatial Approaches. *Ukr. Geogr. Z.*, 4, 23–36. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.04.023>
 9. Rudenko, L. H., Lisovskyi, S. A., Maruniak, Eu. O., Golubtsov, O. G., Dronova, O. L., Mozghovyi, A. A., Chekhniy, V. M., Farion, Yu. M., & Varukha, A. A. (2022). Scientific Results of Researchers of the Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine in 2021. *Ukr. Geogr. Zh.*, 1: 8–17. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.008>
[Руденко Л. Г., Лісовський Л. А., Маруняк Є. О., Голубцов О. Г., Дронова О. Л., Мозговий А. А., Чехній В. М., Фаріон Ю. М., Варуха А. В. (2022). Аналіз стратегій регіонального і місцевого розвитку України на шляху досягнення «Цілей 2030». *Укр. геогр. журнал*, 1: 8–17. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.008>].
 10. Plan for the restoration of Ukraine. (2022). Recovery: website. URL: <https://recovery.gov.ua/> (date of application: September 7) [In Ukrainian].
[План відновлення України. Recovery: вебсайт. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 07.09.2022)].
 11. Data on revenues to a special account of the NBU to raise funds to support the Fund for the restoration of destroyed property and infrastructure. 05.05.2022 - 27.12.2024. (2024). National Bank of Ukraine: office. internet representation. December 27. URL: https://files.u24.gov.ua/reports/%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202024/27-12/Report_20241227_Rebuild.pdf [In Ukrainian].
[Дані щодо надходжень на спеціальний рахунок НБУ для збору коштів на підтримку Фонду відновлення зруйнованого майна та інфраструктури. 05.05.2022 - 27.12.2024. Національний банк України : офіс, інтернет-представництво. 2024. 27 груд. URL: https://files.u24.gov.ua/reports/%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202024/27-12/Report_20241227_Rebuild.pdf].
 12. UNITED24: official fundraising platform of Ukraine. (2025). U24: website. URL: <https://u24.gov.ua/uk> (date of application: January 11). [In Ukrainian].
[UNITED24: офіційна фандрейзингова платформа України. U24: вебсайт. URL: <https://u24.gov.ua/uk> (дата звернення: 11.01.2025)].
 13. Fast Recovery Plan: the OP told about the creation of a fund for the restoration of war-torn objects. (2022). Ukrinform.ua: multimedia platform. September 28. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3581359-fast-recovery-plan-v-op-rozpozvili-pro-stvorennia-fondu-dla-vidbudovi-zrujnovanih-vijnou-obektiv.html> [In Ukrainian].
[Fast Recovery Plan: в ОП розповіли про створення фонду для відбудови зруйнованих війною об'єктів. Ukrinform.ua: мультимедійна платформа. 2022. 28 верес. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3581359-fast-recovery-plan-v-op-rozpozvili-pro-stvorennia-fondu-dla-vidbudovi-zrujnovanih-vijnou-obektiv.html>].
 14. The program “RestoreDOM”—two years: the main thing about the implementation. (2024). Energy Efficiency Fund: official website. November 28. URL: <https://eefund.org.ua/novyny/programi-vidnovydim-dva-roky-golovne-pro-realizaciyu/> [In Ukrainian].
[Програмі «ВідновиДІМ» — два роки: головне про реалізацію. Фонд енергоефективності : офіс, сайт. 2024. 28 листоп. URL: <https://eefund.org.ua/novyny/programi-vidnovydim-dva-roky-golovne-pro-realizaciyu/>].
 15. “Program for the restoration of Ukraine”: The government has distributed a subvention for the implementation of 83 projects in 10 regions. (2022). Government portal. December 6. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/prohrama-z-vidnovlennia-ukrainy-uriad-rozpodilyv-subventsiiu-na-realizatsiiu-83-proektiv-u-10-oblastiakh> [In Ukrainian].
[«Програма з відновлення України»: Уряд розподілив субвенцію на реалізацію 83 проектів у 10 областях. Урядовий портал. 2022. 6 груд. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/prohrama-z-vidnovlennia-ukrainy-uriad-rozpodilyv-subventsiiu-na-realizatsiiu-83-proektiv-u-10-oblastiakh>].
 16. The Recovery Agency has contracted projects for €3 billion. (2023). Ukrinform.ua: multimedia platform. December 29. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3806145-agentstvo-vidnovlennia-zakontraktuvalo-proektiv-na-3-milardi.html> [In Ukrainian].

- [Агентство відновлення законтрактувало проєктів на 23 мільярди. Ukrinform.ua: мультимедійна платформа. 2023. 29 груд. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3806145-agentstvo-vidnovlenna-zakontraktuvano-proektiv-na-3-milardi.html>].
17. Steshenko, A. Agency and recovery. Who is to blame for the failure of reconstruction projects. (2025). LB.ua: online edition. June 18. URL: https://lb.ua/news/2024/06/18/619501_agentstvo_i_vidnovlennya_ho_vinen.html [In Ukrainian].
[Стешенко А. Агентство і відновлення. Хто винен у провалі проєктів відбудови. LB.ua: інтернет-видання. 2024. 18 червня. URL: https://lb.ua/news/2024/06/18/619501_agentstvo_i_vidnovlennya_ho_vinen.html].
18. Shvadchak, A., Pylypenko, Ya., & Nesterov, B. (2024). Experiment on the comprehensive restoration of settlements: what did you do in a year? Ukrinform.ua: multimedia platform. September 11. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3904378-eksperiment-z-kompleksnogo-vidnovlenna-naselenih-punktiv-so-vdalosa-za-rik.html> [In Ukrainian].
[Швадчак А., Пилипенко Я., Нестеров Б. Експеримент з комплексного відновлення населених пунктів: що вдалося за рік? Ukrinform.ua: мультимедійна платформа. 2024. 11 верес. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3904378-eksperiment-z-kompleksnogo-vidnovlenna-naselenih-punktiv-so-vdalosa-za-rik.html>].
19. Ukraine received \$1.1 billion from the IMF and will direct them to finance critical budget expenditures—Shmyhal. (2024). Ukrinform.ua: multimedia platform. December 23. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3941039-ukraina-otrimala-vid-mvf-11-milarda-ta-spramue-ih-na-finansuvanna-kriticnih-vidatkiv-budzetu-smigal.html> [In Ukrainian].
[Україна отримала від МВФ \$1,1 мільярда та спрямує їх на фінансування критичних видатків бюджету — Шмигаль. Ukrinform.ua: мультимедійна платформа. 2024. 23 груд. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3941039-ukraina-otrimala-vid-mvf-11-milarda-ta-spramue-ih-na-finansuvanna-kriticnih-vidatkiv-budzetu-smigal.html>].
20. "To build better than it was": Olena Shulyak about plans for the restoration of Ukraine. (2024). Ukrainian radio: website. September 6. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=105198> [In Ukrainian].
[«Будувати краще, ніж було»: Олена Шуляк про плани щодо відновлення України. Українське радіо : вебсайт. 2024. 6 верес. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=105198>].
21. "Shoulder to shoulder: close-knit communities": national project. (2025). Plich-o-plich: website. URL: <https://www.plich-o-plich.gov.ua/> (date of application: January 16). [In Ukrainian].
[«Пліч-опліч: згуртовані громади»: національний проєкт. Plich-o-plich: вебсайт. URL: <https://www.plich-o-plich.gov.ua/> (дата звернення: 16.01.2025)].
22. Concept note "Ukraine Community Recovery Fund". (2023). United Nations Ukraine: office. site. June 20. URL: <https://surl.li/nrzwoq>
23. We contribute to the reconstruction of Ukrainian communities. (2025). Vidbudovagromad.in.ua: website. URL: <https://vidbudovagromad.in.ua/> (date of application: January 16). [In Ukrainian].
[Сприяємо відбудові українських громад. Vidbudovagromad.in.ua: вебсайт. URL: <https://vidbudovagromad.in.ua/> (дата звернення: 16.01.2025)].
24. Plan for the implementation of Ukraine Facility 2024-2027. (2025). Ministry of Economy of Ukraine: official website. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (date of application: January 17). [In Ukrainian].
[План для реалізації Ukraine Facility 2024-2027. Міністерство економіки України : офіц. сайт. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (дата звернення: 17.01.2025)].
25. EU4UASchools: Build Back Better. (2025). Undp: website. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/projects/eu4uaschools-build-back-better> (date of application: January 22). [In Ukrainian].
[EU4UASchools: Build Back Better. Undp: вебсайт. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/projects/eu4uaschools-build-back-better> (дата звернення: 22.01.2025)].
26. Mayors for Economic Growth M4EG. (2025). Undp: website. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/projects/meru-za-ekonomichne-zrostannya-m4eg> (date of application: January 23). [In Ukrainian].
[Мери за економічне зростання (M4EG). Undp: вебсайт. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/projects/meru-za-ekonomichne-zrostannya-m4eg> (дата звернення: 23.01.2025)].
27. Unified portfolio of public investment projects (list of priority public investment projects). (2025). Ministry of Finance of Ukraine: official website. URL: https://mof.gov.ua/uk/unified_portfolio_of_public_investment_projects_list_of_priority_public_investment_projects-749 (date of application: January 18). [In Ukrainian].
[Єдиний портфель публічних інвестиційних проєктів (перелік пріоритетних публічних інвестиційних проєктів). Міністерство фінансів України : офіц. сайт. URL: https://mof.gov.ua/uk/unified_portfolio_of_public_investment_projects_list_of_priority_public_investment_projects-749 (дата звернення: 18.01.2025)].

Стаття надійшла до редакції 07.02.2025

Zakharchenko, V. I.

 0000-0003-3645-2597

Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia

Restoration of Ukraine on the Principle of “Building Back Better”: Regional Approach

UDC 330.341.1:355.48:711.2/.4(477)(045)

The purpose of this study is to establish the scientific and practical foundations of Ukraine's recovery from the war's consequences, based on the principle of “building back better”, through a regional approach. This principle implies an innovative restoration of Ukraine, focusing on the best world models, that is, “better than it was.” At the same time, the regional approach allows for considering the specifics of territories (regions, territorial communities, and settlements), which, according to the postulates of the new regional policy, orients the authorities to maximize the use of their endogenous potential. The article uses the following methods: to study the process of restoring Ukraine on the principle of “building back better”— theoretical, situational, strategic and financial analysis, program-target method, methods of project management, monitoring and controlling; to study the processes of restoration in the context of regions, territorial communities and settlements—methods of regional analysis and spatial planning. As a result of the research, the problems caused by Russia's military aggression have been identified, which need to be addressed in the process of restoring Ukraine's territories. The plans, programs, and projects for the restoration of Ukraine, based on the principle of “building back better” from a regional approach, were analyzed, including the Recovery Plan of Ukraine, the Plan for Ukraine Facility, and the Unified Project Portfolio. Their strengths and weaknesses are revealed. An in-depth assessment of the reasons for the backlog in implementing the Experimental Project for the Restoration of Six Settlements, with the Recovery Agency as the primary coordinator, was conducted. Gaps have been identified in the comprehensive plans for the spatial development of the territories to which these settlements belong. The reasons for the insufficient volume of work on restoring territories, particularly the reasons for their inadequate funding, are disclosed. The novelty of the study lies in its substantiation of the principles for restoring Ukraine from the war's consequences, based on the “building back better” principle, from a regional perspective. This is achieved through an analysis of the implementation of the state's main plans, programs, and projects.

Keywords: *russian-ukrainian war, restoration of Ukraine from the consequences of the war, “building back better” principle, regional approach, regions, territorial communities, settlements.*

For citation:

Zakharchenko, V. I. (2025). Restoration of Ukraine on the Principle of “Building Back Better”: Regional Approach. *Ukrainian Geographical Journal*. No. 2(130): 78–92. [In Ukrainian] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2025.02.078>

Copyright © 2025 Publishing House *Akadempyodyka* of the National Academy of Sciences of Ukraine.

The article is published under the open access license CC BY-NC-ND license
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>